

DOI: 10.15330/ukrst.20.47-56
УДК 811.161.2'373.611

ДІЄСЛОВА НА ПОЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ІСТОТИ: СЛОВОТВОРЧА СПРОМОЖНІСТЬ

Ольга ПЕТРІВ

аспірантка кафедри української мови
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ).
E-mail: olga.petriv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4051-9910

У статті описано дериваційний потенціал дієслів із семантикою внутрішнього стану істоти на матеріалі спеціально укладеної картотеки вихідних одиниць (понад 700 статальних вербативів) та їх похідних.

Для дієслів значення стану є вторинним порівняно зі значеннями дії чи процесу. Вербативи з семантикою внутрішнього стану істоти об'єднано в лексико-семантичне поле на основі абстрактної архісеми 'стан'. Встановлено, що ядро окресленого поля формують одиниці, що співвідносні з компонентом значення 'статичність', ближня периферія маркована семою 'становлення', дальня периферія називає 'каузоване становлення'.

Словотворчу спроможність дієслів на позначення внутрішнього стану встановлено на основі словотвірних парадигм – набору похідних від тієї самої бази на одному ступені деривації. Такий підхід здійснено в річці центричної дериватології – перспективного напрямку сучасного мовознавства, який визначає твірну основу як типологізувальний чинник у словотворі. Словотвірні парадигми вихідних одиниць структуровано на блоки – субстантивний, ад'єктивний і вербативний, які класифікують віддієслівні утворення залежно від їхньої частини мовної належності.

В іменниковому словотворенні задіяно 43% твірних, а деривати репрезентують мутаційний і транспозиційний види деривації. Встановлено, що дериваційні інтенції вербативів стану в творенні прикметників значною мірою ослаблені, бо лише 26% вихідних одиниць мотивують ад'єктиви. Основним засобом внутрішньо дієслівного словотворення є префікс, приєднання якого зумовлює набуття вербативом доконаного виду, тобто відбувається перфективація. Матеріал роботи показав, що дієслівний статальний словотвір є найпродуктивнішим, адже у ньому задіяно 66% твірних, і він залежить від здатності стану розгортатись у часі, з певною інтенсивністю і на визначене коло суб'єктів.

Ключові слова: словотворча спроможність, твірне слово, похідне слово, словотвірна парадигма, словотвірне значення, лексико-семантичне поле, дієслова на позначення стану.

Постановка проблеми. Словотворча спроможність (дериваційний потенціал) – порівняно нове поняття в українській лінгвістиці, яке ввійшло в активний вжиток кілька десятиліть тому. Її вбачаємо в здатності окремого слова чи певних лексико-граматичних, структурно-семантичних класів базових слів утворювати нові лексеми, причому така їхня властивість розуміється не як випадкова, а як певна об'єктивна тенденція

виникнення нових найменувань, яка детермінована своїми причинами й закономірностями. Вивчення словотворчої спроможності розрядів слів здійснюється в річищі основоцентричного напрямку дериватології, завданням якого є повний опис усіх класів твірних з погляду їх здатності мотивувати похідні найменування. У вітчизняному мовознавстві усталилась і методика з'ясування дериваційного потенціалу базем, започаткована В. Грещуком при встановленні словотворчих можливостей українських ад'єктивів як класу твірних слів [4], яка дає змогу систематизувати, класифікувати й інтерпретувати конкретний матеріал.

Виклад основного матеріалу. В україністиці описаний дериваційний потенціал різних груп іменників (З. Валюх, Р. Бачкур, І. Беркешук, О. Микитин), прикметників (В. Грещук), деяких груп дієслів (О. Кушлик, І. Джочка, Н. Пославська, Л. Колібаба, Р. Познанський, Н. Адамець). Вичерпна характеристика вербативів як класу твірних – плідне поле для словотвірних розвідок через центральність цієї частини мови, широту її загальнокатегорійного (дія, процес, стан) і власне лексичного значення.

Традиційно дієслова із семантикою стану кваліфікуються лінгвістами як периферійні порівняно з вербативами дії чи процесу, адже сама назва цього класу слів актуалізує у свідомості мовців семи 'активність' і 'цілеспрямованість', які не притаманні дієсловам на позначення стану. Усе ж останні характеризуються відмінними семантичними, морфологічними, синтаксичними параметрами й, відповідно, словотворчим потенціалом, що зумовлює посилений науковий інтерес до них. Тому **метою** статті є описати словотворчу спроможність дієслів на позначення внутрішнього стану істоти в сучасній українській мові.

Вербативи з семантикою внутрішнього стану істоти (739 одиниць) становлять польову структуру, значеннєвий центр якої – архісема 'стан', що характеризується високим ступенем абстрактності. Ядро окресленого поля становлять семеми, що називають власне перебування у стані й корелюють із семою 'статичність' (напр.: *боліти* 2 «Відчувати біль, переживати горе; страждати, мучитися», *спати* «1. Перебувати у стані сну // Мати нормальний сон»)¹. Його ближня периферія – це лексико-семантичні варіанти, що передають набуття стану, перехід у стан і актуалізують сему 'становлення' (пор.: *німіти* «2. *перен.* Втрачати чутливість, залякати», *скніти* «3. Ставати фізично слабим, втрачати сили»). Дальню периферію формують одиниці, що виражають 'каузоване становлення', тобто переведення істоти в стан абсолютно пасивним, неагентивним, часто абстрактним каузатором (напр.: *бадьорити* «Надавати енергії, сили; створювати бадьорий настрій» (пор.: *Міцна кава бадьорить учителя*), *тішити* «2. Розважати, звеселяти. 4. Розраджувати кого-небудь, розвіювати сум, поганий настрій і т. ін.» (пор.: *Тиха мелодія тішила його і под.*)).

¹ Тут і далі лексичні значення дієслів подано за семантичними характеристиками, наведеними в "Словнику української мови" в 20 томах (том 1–9), у "Словнику української мови" в 11 томах.

Виокремлений континуум вербативів типологізовано на дві лексико-семантичні підгрупи – «Фізичний, фізіологічний стан істоти» та «Емоційно-психічний стан істоти» (у їх межах виділено 17 підгруп).

Дериваційну продуктивність різних класів твірних найкраще репрезентує словотвірна парадигма – множина дериватів, мотивованих тією самою твірною основою, яка «уможливорює підхід до словотвору як до особливої ієрархічно впорядкованої підсистеми мови, а не як до сукупності окремих похідних слів» [2, 30] і яка є «засобом внутрішньоструктурної типології» у словотворі [5, 7]. Типову словотвірну парадигму дієслів на позначення внутрішнього стану істоти репрезентують іменникові, прикметникові й дієслівні похідні, які об'єднано в блоки, що відображають породжувальні властивості твірних у продукуванні дериватів з різним загальнокатегорійним значенням.

Субстантивний блок похідних містить деривати з мутаційними і транспозиційними словотвірними значеннями. Облігаторність на семантичному рівні носія-суб'єкта стану представлена різними його виявами у семантико-синтаксичній площині. Валентність досліджуваних твірних, яка є визначальною при прогнозуванні дериваційних можливостей вербативів стану, можна зобразити кількома схемами:

- **S – Praed (st)**, де **S** – суб'єкт-носій стану у позиції підмета, а **Praed (st)** – це стан, у якому він перебуває (*Дитина радіє. Собака спить. Ми терпимо* і под.). Це найбільш частотний і типовий семантико-синтаксичний контекст для більшості одиниць, а найперше для вербативів емоційно-психічного стану.

- **O(s) – Praed (st)**, де **O(s)** позначає семантичного носія-суб'єкта стану, формально виявленого в об'єктній синтаксемі (*Мене нудить. Студента млоїло. Друга лихоманило. Робітникам легшає* і под.).

- **P(s) – Praed (st)**, де **P(s)** – це частина тіла, що у розчленованому вигляді репрезентує носія-суб'єкта стану (*Рука щемить. Палець терпне. Обличчя пашиє. Очі променяють* і под.).

- **S – Praed (st) – O**, де **O** – об'єкт, на який спрямований емоційний стан носія і який певною мірою є ним зумовлений. Така валентна рамка властива дієсловам лексико-семантичної підгрупи «Стан, що передає емоційне ставлення, почуття до кого-, чого-небудь» (*Я люблю друга. Хвора жаліє себе. Дочка вірить матері. Сусідка боїться собак. Батько дорожить сином*).

- **S (cause) – Praed (st) – O (s)**, де **S (cause)** – формально-граматичний суб'єкт-каузатор, який викликає, зумовлює стан семантичного носія-суб'єкта стану в об'єктній позиції **O (s)** і є одночасно причиною певного почуття чи фізичного стану. Такий семантико-синтаксичний контекст характерний для всіх твірних, що корелюють із семою 'каузоване становлення' і виявляють значення «переводити кого-небудь у стан» (*Канікули тишили дітей. Щось бентежило школяра. Шум драгував скрипалю* і под.).

Незважаючи на те, що суб'єкт стану є обов'язковим у всіх станових ситуаціях, похідні зі словотвірним значенням 'носій стану' можуть утво-

рювати лише ті дієслівні семеми, валентна структура яких описується схемами **S – Praed (st)** та **S – Praed (st) – O**, і це стало однією з причин, що лише 9% базем словотворчо зреалізувались у цій семантичній позиції, причому більшу активність виявили вербативи лексико-семантичної групи емоційно-психічного стану (*боягуз, відпочивальник, горювальник, завидько* (розм.), *мученик, нудьгар, страждалець* і под.). Найбільше похідних зафіксовано від підгрупи «*Емоційно-психічний стан, виявлений у поведінці особи*» (*вереда* (розм.), *вередій* (розм.), *лицемір, нитик* (розм.), *панікер* та ін.). Очевидно, для носіїв мови важливим є чинник унаочнення об'єкта перед тим, як дати йому найменування, адже такі твірні називають стан, який не лише зосереджений внутрішньо у носії, але й має зовнішні вияви – поведінку.

Валентна рамка дієслів лексико-семантичної підгрупи «*Стан, що передає емоційне ставлення, почуття до кого-, чого-небудь*» передбачає третього учасника станової ситуації, що зумовило утворення ними нечисленних дериватів зі словотвірним значенням 'об'єкт, на який спрямований стан носія' (*любас* (діал.), *любко* (розм.), *любчик* (розм.) «той, кого люблять», *ненависник* (рідко) «той, кого ненавидить хто-небудь» тощо).

Твірні семеми, що належать до дальньої периферії досліджуваного поля й описані перифразою «*переводити кого-небудь у стан*», мотивують похідні з семантико-дериваційною темою 'сторонній неактивний подразник, що викликає у носія певний стан', однак словотворчу продуктивність у цьому значенні виявили лише 12% дієслів каузованого становлення (*маруда* (розм.) «те, що марудить когось, мучить, томить»; *мучитель* (перен.) «те, що мучить когось»; *жахалка* (розм.), *жахіття* (розм.) «те, що викликає жах, почуття страху» і под.). Немає жодних семантико-граматичних перешкод для утворень однотипних найменувань і від інших дієслів, що означають «*переводити кого-небудь*» у стан, якщо в таких назвах виникне комунікативна потреба.

Найчисленнішим в іменникових утвореннях є словотвірне значення 'опредметнений стан', де дериваційна транспозиція пов'язана з розширенням семантики похідних, які можуть позначати лише стан за дією вихідного дієслова (і це відображено в словникових дефініціях – *бідкування, горювання, мління, нудота, нудьга* і под.), стан і додатковий семантичний компонент з різною питомою вагою предметності (*жаління* як стан і як «1. Почуття жалю, смутку; співчуття», *лихоманка* як хворобливий стан і як «Інфекційне захворювання людини» тощо), лише додаткове значення, що витіснило первинну процесну віддієслівну семантику (це назви фізичних, фізіологічних відчуттів (*болість* «Відчуття болю, страждання; біль», *печія* «Відчуття печіння в стравоході» тощо), назви хвороб і різних видів болю (*коліт* (мед.) «Запалення товстої кишки»; *ломота* «Тупий, ниючий біль у кістках, суглобах, м'язах» тощо), назви почуттів (*боязнь* «Почуття страху»; *журба, журбота* «1. Невеселий настрій, важкі почуття; смуток, печаль» тощо) та ін.).

Загалом реалізували свою здатність до творення іменників 43% твірних дієслів на позначення внутрішнього стану істоти.

Породжувальна продуктивність стальных вербативів у творенні прикметників, як і в іменниковому словотворі, пов'язана з валентними характеристиками базем, і це зумовило порівняно низький ступінь їх словотворчої активності (ад'єктиви зафіксовані лише від 26% вихідних семем). До ад'єктивного блоку зараховуємо й дієприкметники, оскільки їм властива нівеляція ознаки процесності й перетворення її на віддієслівну ознаку предмета [3, 286]. Нечисленні похідні, зафіксовані від усіх підгруп твірних, репрезентують словотвірні значення:

– ‘ознака носія за станом, у якому він перебуває / перебував’ (деривати на зразок *дрімаючий, люблячий, млявий, недужний* тощо, утворені від 18% базем);

– ‘ознака носія за станом, у якому він схильний перебувати’ (це похідні *дратівливий, дрімливий, лякливий, слабовитий* і под., мотивовані 3% твірних);

– ‘ознака стороннього неактивного подразника, що викликає у носія стан’ (девербативи *бентежний, вадливий, дурманний, томливий* тощо, що походять від 7% базових одиниць).

Від дієслів лексико-семантичної підгрупи «*Стан, що передає емоційне ставлення, почуття до кого-, чого-небудь*» зафіксовано ад'єктивні утворення зі словотвірним значенням ‘ознака об'єкта за станом, який на нього спрямований’ (це деривати на зразок *жаданий, коханий, люблений, шанований* тощо).

Дієслова, що називають «*Стан фізичного болю*», мотивують похідні з дериваційною семантикою ‘кваліфікативна ознака, яка аналітично передає опредметнений стан’: *колючий* (*колоти* → *коління* (*колючий біль*)), *цемкий* (*цемити* → *цем, цеміння* (*цемкий біль*)) і под.

Складність опису віддієслівних утворень, зокрема прикметників, полягає у тому, що у словникових дефініціях не прописана словотворча семантика похідних, тобто не взята до уваги словотвірна структура, а саме ті засоби, за допомогою яких ця семантика реалізується. Часто буває, що схожі за значенневою і дериваційною структурою слова описані по-різному. Наприклад, похідні зі словотвірним значенням ‘ознака носія за станом, у якому він перебуває / перебував’ мали б бути описані як «*який перебуває / перебував у стані, названому твірним словом*», пор.: *вільнодумний* – «який вільнодумствує», *гарячковий* – «який гарячкує» і под. Лексикографічні перифрази наведених слів не мають прямої вказівки на перебування особи у стані, визначеному твірним, пор.: *вільнодумний* «який критично ставиться до пануючих релігійних або політичних поглядів», *гарячковий* «2. *перен.* Хворобливо-збудливий, нервовий» та ін., тому досліднику доволі часто доводиться самостійно відшукувати дійсні мотиваційні зв'язки.

Особливістю внутрішньо дієслівного словотвору є те, що з вербативом відбуваються деякі категорійні зміни: приєднання префікса до дієслова недоконаного виду спричиняє його перехід до дієслів доконаного виду, тобто відбувається процес перфективації. Однак префікси не змінюють тут частиномовної належності вихідного слова, відповідно можна стверджувати, що за тотожності лексико-граматичного класу твірного й похідного

йдеться про модифікаційний тип словотворення. Словотворча спроможність дієслів на позначення внутрішнього стану пов'язана з сирконстантною рамкою твірних, яка відображає часові фази розгортання стану і його інтенсивність:

<i>Бути / перебувати у стані</i>	<i>Набувати стану / переходити у стан</i>	<i>Переводити кого- небудь у стан</i>
↓	↓	↓
<ul style="list-style-type: none"> • почати, перестати, якийсь час, довго • злегка, трохи, вдосталь, дуже, сильно, надміру 		

Співвідносні словотвірні значення ‘азнати стану повністю, набути його повною мірою’ (для дієслів власне стану й становлення) і ‘вікликати у когось певний стан’ (для вербативів каузованого становлення), що корелюють зі значенням результативності, характеризуються найбільшою глибиною місця й зафіксовані від 39% твірних (деривати на зразок *задрімати, захиріти, знудити, здерев'яніти, помарніти* і *злякати, зморити, розсердити, стривожити* і под.). Набуття стану повною мірою переважно маніфестують мотивати від базем зі значенням становлення і каузованого становлення, оскільки це закладено їхньою семантикою: *набувати стану, переводити у стан* (нерезультативне значення) – *набути стану, перевести у стан* (результативне значення, об'єктивоване похідними доконаного виду). Мотиватори, що корелюють із семою ‘статичність’, хоч незначною мірою, але також утворюють похідні зі словотвірним значенням ‘азнати стану повністю, набути його повною мірою’ (*веселитися* → *звеселитися, радіти* → *зрадіти* і под.)

Велика кількість похідних (134 деривати), словникові дефініції яких дуже схожі до описів твірних або й дублюють їх, зумовила виокремлення в дисертаційній роботі *словотвірних синонімів*, які однаковою мірою утворюються від твірних зі значенням статичності, становлення й каузованого становлення та засвідчують багатство української мови на лексичному й дериваційному рівнях, пор.: *м'якнути* «Ставати добрим, лагідним, чутливим; лагідніти», *розм'якати / розм'якнути, розм'якти* «Ставати розчуленим, добрим, лагідним», *обм'якати / обм'якнути* «Ставати лагіднішим, поблагливішим; втрачати попередню суворість, лагідніти»; *соромитися* «Відчувати сором, незручність перед ким-небудь за когось», *засоромлюватися / засоромитися* «Відчувати сором, зніяковіння, збентеження і т. ін. перед ким-небудь або від чогось» і под.

Специфіка досліджуваного поля (семантико-синтаксичні особливості ядра, ближньої й дальньої периферії) зумовила утворення похідних з корелятивними модифікаціями стану, а саме:

- темпоральними (є одними з найчисельніших у віддієслівному статальному словотворі):

а) ‘почати перебувати у стані’ (*занедужати, заболіти*) і ‘почати переводити у стан’ (*задражнити*);

б) 'перестати перебувати у стані' (*відхворіти, перетремтіти*) і 'перестати переводити у стан' (*перепекти*);

в) 'перебувати у стані якийсь час' (*помліти, похворіти*) і 'переводити у стан якийсь час' (*погнівити, промучити*);

• квантитативними (неактивно утворюються від досліджуваних твірних; словотвірні значення, що називають інтенсивність і міру перебування у стані / переведення у стан, утворюються від 1–6% базових одиниць):

а) 'перебувати у стані довго, багато' (*попожуритися, настраждатися* «страждати довго, багато») і 'переводити у стан довго, багато' (*пополякати*);

б) 'перебувати у стані вдосталь, досхочу' (*нажуритися, навеселитися*) і 'переводити у стан вдосталь, досхочу' (*натішити, нарадувати*);

в) 'перебувати у стані надміру' (*перенапружуватися*) і 'переводити у стан надміру' (*перетомлювати*);

г) 'перебувати у стані трохи, злегка' (*прихворіти*) і 'переводити у стан трохи, злегка' (*присмутити*);

г) перебувати у стані, дуже інтенсивному, украй сильному за своїм характером' (*озвірити, розлютіти* «дуже розгніватися») і 'переводити у стан, дуже інтенсивний, украй сильний за своїм характером' (*виморити* «дуже, сильно втомити»);

• дистрибутивними (мотивовані 10% твірних, хоча потенційно ця кількість може збільшуватися, якщо виникне комунікативна потреба у таких найменуваннях, оскільки відсутні семантичні причини, які б перешкождали утворенню нових слів з розподільними словотвірними значеннями):

а) 'бути у стані, поширеному на багато носіїв' (*помліти, понидіти*) і 'переводити у стан багато носіїв' (*поморити, полякати*).

Лексико-семантичні підгрупи статальних дієслів виявили неоднорідний дериваційний потенціал, що пов'язано перш за все із їхніми диференційними семантичними й валентними характеристиками. Іменникові утворення найбільше продукують твірні, що називають «*Емоційно-психічний стан, виявлений у поведінці особи*» (у дериваційних актах задіяно 77% твірних), прикметникові – «*Стан фізичного болю*» (51%), дієслівні – «*Стан, що передає радість, задоволення*» (85%). Формування різних типів словотвірних парадигм твірних і їхнє неоднакове якісне та кількісне наповнення пов'язане із семантико-граматичною неоднорідністю виокремлених одиниць, що формують ядро, ближню та дальню периферію і називають стан, становлення й каузоване становлення. Найбільшою протяжністю і глибиною місць семантичних позицій характеризується вербативний блок похідних, адже 66% твірних мотивують дієслова, а найчисленнішими корелятивними семантичними позиціями є дві: 'опредметнений стан' / 'опредметнене переведення у стан' і 'ззнати стану повністю, набути його повною мірою' / 'вікликати у когось певний стан' (словотворчо реалізувались по 39% твірних дієслів).

Здатність до семантико-дериваційних трансформацій визначається мовними й позамовними чинниками. Стримувальною у віддієслівному статальному словотворі виявилась сама лексична семантика вихідних оди-

ниць, аджестани, у яких перебувають суб'єкти-носії, здебільшого характеризуються тимчасовістю, нетривалим перебігом, триванням без зовнішніх виявів, вони внутрішні, приховані, що зумовлює відсутність унаочненого передномінаційного освоєння об'єктів найменування й відповідно виявлених суттєвих його характеристик, важливих для пізнавальної діяльності мовця. Облігаторність носія стану на семантичному рівні, але різноманітність його виявів у семантико-синтаксичній площині, відсутність при більшості твірних об'єктної синтаксеми, тобто обмежене коло референтів, пов'язане з зосередження стану в самій істоті, нешироке поєднання з обставинними поширювачами зумовили ослаблені словотворчі потенції твірних. Обмежувальними в утворенні дериватів виявились похідність значної кількості твірних одиниць, структурно-морфемна складність, стилістична маркованість, вторинність статального значення у семантичній мікросистемі мотиватора, можливість виразити певне значення синонімічними лексико-синтаксичними засобами.

Отже, дієсловам на позначення внутрішнього стану істоти властивий невеликий дериваційний потенціал порівняно з іншими уже вивченими лексико-семантичними групами вербативів української мови, адже в середньому на одне твірне слово припадає лише 3 похідні (наприклад, середній показник кількості похідних на одне твірне слово для дієслів з семантикою створення об'єкта становить 11 [5, 179–259], зі значенням руйнування об'єкта – 6 [5, 259–325], вербативів руху – 8 [1, 2]). Однак у вітчизняній лінгвістиці відсутні критерії, за якими можна було б визначати ступені продуктивності окремих класів твірних слів. Для укладення шкали словотворчої продуктивності базових одиниць в основоцентричній дериватології перш за все варто встановити градаційні рамки породжувальної спроможності, тобто умови, за яких класи слів відносилися б до певного типу продуктивності, а також чіткі способи кількісного і якісного підрахунку, які уніфікували б підходи до вивчення дериваційного потенціалу різних груп лексики. Це дало б змогу при вивченні словотвірної підсистеми мови здійснювати внутрішню типологію її елементів і порівнювати одні класи твірних одиниць з іншими, встановлювати між ними ієрархію з погляду словотворчої спроможності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, дериваційний потенціал дієслів на позначення внутрішнього стану істоти є закономірною реалізацією семантико-валентних параметрів твірних одиниць, зокрема кількість і якість облігаторних субстанцій при аналізованих базових словах прогноують семантичні позиції типової словотвірної парадигми субстантивного й ад'єктивного блоку дериватів, а прислівникові й інші поширювачі з обставинним характером визначають словотвірні значення вербативного блоку похідних. У досліджуваній групі дієслів актантна й сирконстанта рамки «бідні», що зумовило невисоку здатність до дериваційних трансформацій.

Робота відкриває перспективу подальших досліджень зі встановлення словотворчої спроможності інших класів твірних вербативів (зокрема зовнішнього стану) з опорою на твірну основу. Доцільним у наступних розвідках є розроблення об'єктивних наукових критеріїв для зіставлення

породжувального потенціалу різних угруповань базових одиниць з метою формування внутрішньої дериваційної ієрархії слів відповідно до їхніх словотворчих інтенцій. Вважаємо такий шлях перспективним для подальших наукових пошуків у річищі основоцентричної дериватології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамець Н. В. Словотвірна парадигматика дієслів руху в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
2. Валух З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : монографія. Київ; Полтава, 2005. 353 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики укр. мови / за ред. І. Вихованця. Київ, 2004. 400 с.
4. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір : монографія. Івано-Франківськ, 1995. 206 с.
5. Нариси з основоцентричної дериватології / Грещук В., Бачкур Р., Джочка І., Пославська Н. Івано-Франківськ, 2007. 348 с.

REFERENCES

1. Adamets, N. V. (2016) Slohotvirna paradyhmatyka diiesliv rukhu v suchasni ukrainiskii movi: author's abstract. dis ... cand. filol Sciences : 10.02.01. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
2. Valiukh, Z. O. (2005) Slohotvirna paradyhmatyka imennyka v ukrainiskii movi : monohrafiia. Kyiv : Poltava. [in Ukrainian].
3. Vykhovanets, I. R., Horodenska K. H. (2004) Teoretychna morfolohiia ukrainiskoi movy : akadem. hramatyka ukr. movy. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Greshchuk, V. V. (1995) Ukrainyski vidprykmetnykovyi slohotvir : monohrafiia. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
5. Greshchuk, V., Bachkur, R., Dzhochka, I., Poslavska, N. (2007) Narysy z osnovotsentrychnoi deryvatolohii. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

VERBS DENOTING THE INTERNAL STATE OF A CREATURE: DERIVATIONAL POTENTIAL

Olga PETRIV

*Postgraduate Student of the Ukrainian Language Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk).*

E-mail: olga.petriv@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-4051-9910

The article provides a comprehensive study of the derivational potential of verbs denoting the internal state of a creature based on a specially developed register of base verbs (more than 700 stative verbs) and their derivatives (more than 2000 derived units).

The meaning of state is peripheral for verbs, compared to the meanings of action or process. The verbs denoting the internal state have been combined into the field structure based on the abstract archiseme of 'state'. It has been found out that the core of the outlined field is formed by the units that are related to the component of 'stasis', the close periphery is marked by the seme of 'acquisition', the far periphery denotes 'causal acquisition'.

The derivational potential of verbs denoting the internal state has been defined on the basis of word-formation paradigms – a set of derivatives from the same base at

the first stage of derivation. This approach has implemented in terms of core-centric derivatology, a perspective direction of modern linguistics, which defines the base as a typologizing factor in word formation. The word-formation paradigms of derivatives have been divided into blocks – substantival, adjectival, and verbal, which classify deverbal derivatives according to their part-of-speech affiliation. The research material shows that the derivational potential of verbs as a class of base words is determined by their valency, actantial and adjunctive frames.

43% of bases were used in noun formation, and the derivatives represent the mutational and transpositional types of derivation. The research has shown that the derivational potential of verbs of state is very weak in forming adjectives, as only 26% of bases motivate the adjectives. The research material has shown that the verbal derivatives from stative verbs are the most numerous, as 66% of bases were used in their word formation. This depends on the ability of state to develop in time with some intensity and spread on a range of subjects, that is, this is defined by the adjunctive frames of bases. The specificity of the investigated field led to the formation of derivatives with the correlative modifications of state, in particular temporal, quantitative, distributive.

Key words: *derivational potential, base word, derivative, word-formation paradigm, word-formation meaning, lexico-semantic field, verbs denoting the state.*

Статтю подано до редколегії 22.10.2019.